

Анатолій Русначенко

**НАРИСИ НОВІТНЬОЇ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Книга 3

Київ – 2015

Анатолій Русначенко

**НАРИСИ НОВІТНЬОЇ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Книга 3

Київ – 2015

Anatolii Rusnachenko

Essays in modern history of Ukraine

Book 3

Kyiv, 2015

Anatolii Rusnachenko

Essays in modern history of Ukraine

Book 3

Kyiv, 2015

ББК 63.3(4Ук)6
УДК 94 (477)(075)

Рецензенти:

Тамара Гундорова – член – кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор

Микола Литвин – доктор історичних наук, професор

Олександр Майборода – доктор історичних наук, професор

Р88 Анатолій Русначенко

Нариси новітньої історії України. Книга 3. – К.: Видавець Олег Філюк, 2015. – 627с.

Видання здійснене за підтримки Павла Григоровича Маруцака і часткової підтримки Фулбрайтівського товариства в Україні.

Твір Анатолія Русначенка є спробою дати власне цілісне бачення новітньої української історії, від початку ХХ століття, революції 1914–1923 рр., до сучасності. Погляд автора – україноцентричний, але він не оминає східно – і центрально – європейської перспективи. Для здійснення цієї мети дослідник послідовно використовує дві парадигми: тоталітаризму й імперії, що в тій чи іншій мірі притаманні і його попереднім викладам. В центрі уваги – український народ у його взаємовідносинах з сусідами в Україні і поза її межами в добу революцій, її, України, нової колонізації советською імперією і постколоніального розвитку.

Автор вказує на витоки комунізму і більшовизму в Росії і спроби перенести їх на український ґрунт, які призвели до жахливих наслідків у вигляді російсько – українських війн, голодоморів, колективізацій і депортацій населення. Аналізується національна політика більшовиків в Україні у вигляді українізації, а потім шаленої советізації, зокрема, і через русифікацію, з погромом інтелігенції і національної культури до II Світової війни і після неї.

Монографія вигідно вирізняється від інших таких узагальнень тим, що автор в своїй праці приділяє багато місця високій культурі, церкві, пише і про національні меншини, у книзі аналізується й соціальний, національний склад компартії в Україні. Стосовно першої, то автор прагне показати вплив імперської політики на культуру в Україні того часу. Охоплено найважливіші історичні події на всіх українських етнічних землях, зокрема події Світової війни, української революції середини століття, національно – визвольний рух в наступні десятиліття, економічну і соціальну політику, спроби деколонізації і соціально-економічного розвитку країни після 1991 р. Не оминає дослідник і того, як ставилися люди до дій влади в той час, середовище самої влади в Україні, її характер. Також автором висвітлюються події «помаранчевої» революції, «революції гідності» 2013 – 2014 років.

Монографія складається з нарисів у вигляді кількох книг, які є результатом читаного нормативного курсу і може бути посібником для викладачів, вчителів, студентів історичних, гуманітарних спеціальностей вузів, всіх, кому небайдужа наша історія.

На обкладинці - дереворит *Ніла Хасевича* і фото пам'ятника полеглим в II Світової війни в с. Лугова Бершадського р-ну Вінницької обл.

Дизайн обкладинки-*Мар'яна Лунива*.

ISBN 978-617-7122-69-1

© Анатолій Русначенко
© Видавець Олег Філюк, 2015

ББК 63.3(4Ук)6
УДК 94 (477)(075)

Рецензенти:

Тамара Гундорова – член – кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор

Микола Литвин – доктор історичних наук, професор

Олександр Майборода – доктор історичних наук, професор

Р88 Анатолій Русначенко

Нариси новітньої історії України. Книга 3. – К.: Видавець Олег Філюк, 2015. – 627с.

Видання здійснене за підтримки Павла Григоровича Маруцака і часткової підтримки Фулбрайтівського товариства в Україні.

Твір Анатолія Русначенка є спробою дати власне цілісне бачення новітньої української історії, від початку ХХ століття, революції 1914–1923 рр., до сучасності. Погляд автора – україноцентричний, але він не оминає східно – і центрально – європейської перспективи. Для здійснення цієї мети дослідник послідовно використовує дві парадигми: тоталітаризму й імперії, що в тій чи іншій мірі притаманні і його попереднім викладам. В центрі уваги – український народ у його взаємовідносинах з сусідами в Україні і поза її межами в добу революцій, її, України, нової колонізації советською імперією і постколоніального розвитку.

Автор вказує на витоки комунізму і більшовизму в Росії і спроби перенести їх на український ґрунт, які призвели до жахливих наслідків у вигляді російсько – українських війн, голодоморів, колективізацій і депортацій населення. Аналізується національна політика більшовиків в Україні у вигляді українізації, а потім шаленої советізації, зокрема, і через русифікацію, з погромом інтелігенції і національної культури до II Світової війни і після неї.

Монографія вигідно вирізняється від інших таких узагальнень тим, що автор в своїй праці приділяє багато місця високій культурі, церкві, пише і про національні меншини, у книзі аналізується й соціальний, національний склад компартії в Україні. Стосовно першої, то автор прагне показати вплив імперської політики на культуру в Україні того часу. Охоплено найважливіші історичні події на всіх українських етнічних землях, зокрема події Світової війни, української революції середини століття, національно – визвольний рух в наступні десятиліття, економічну і соціальну політику, спроби деколонізації і соціально-економічного розвитку країни після 1991 р. Не оминає дослідник і того, як ставилися люди до дій влади в той час, середовище самої влади в Україні, її характер. Також автором висвітлюються події «помаранчевої» революції, «революції гідності» 2013 – 2014 років.

Монографія складається з нарисів у вигляді кількох книг, які є результатом читаного нормативного курсу і може бути посібником для викладачів, вчителів, студентів історичних, гуманітарних спеціальностей вузів, всіх, кому небайдужа наша історія.

На обкладинці - дереворит *Ніла Хасевича* і фото пам'ятника полеглим в II Світової війни в с. Лугова Бершадського р-ну Вінницької обл.

Дизайн обкладинки-*Мар'яна Лунива*.

ISBN 978-617-7122-69-1

© Анатолій Русначенко
© Видавець Олег Філюк, 2015

Пам'яті моєї матері Ганни Максимівни
і батька Миколи Микитовича

Пам'яті моєї матері Ганни Максимівни
і батька Миколи Микитовича

ЗМІСТ

Розділ 3. УКРАЇНА В II СВІТОВІЙ ВІЙНІ

3.1. Історіографія	9
3.2. На початках війни. Імперський поділ у Східній Європі....	25
Карпатська Україна-Русь.....	25
Східна Галичина, Волинь, Північна Буковина, Бесарабія...	33
Ще раз про новації в ідеологічних підходах і на виробництві.....	54
3.3. Німецько-советська війна на теренах УССР.	58
Бойові дії до1943 рр.....	58
3.4. Советські українці в еміграції в російсько-советському тилу.....	75
3.5. Нові окупаційні режими в Україні.....	83
Нацистський окупаційний режим.....	83
Під румунською окупацією.....	114
Під угорською окупацією.....	122
Голокост, геноцид кримчаків і циган.....	123
Советський і просоветський рух опору. Патріотизм.....	135
3.6. Українці у складі інших чужих армій. Колаборація.....	151
3.7. Завершення війни і Україна.....	164
Звільнення УССР від окупаційних військ «Осі».....	164
Від вигнання німців з союзниками до кінця війни.....	172
Висновки.....	184
Примітки.....	186
Розділ 4. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ СЕРЕДИНИ ХХ СТОРІЧЧЯ	
4.1. Історія й теорія.....	213
4.2. Протисоветський фронт українського визвольного руху.	
Перший етап: 1939-1941.....	225
4.3. Антинімецький фронт українського визвольного руху....	239
Розгортання - до 1943 р.....	239
Виникнення, творення і дії УПА.....	256

ЗМІСТ

Розділ 3. УКРАЇНА В II СВІТОВІЙ ВІЙНІ

3.1. Історіографія	9
3.2. На початках війни. Імперський поділ у Східній Європі....	25
Карпатська Україна-Русь.....	25
Східна Галичина, Волинь, Північна Буковина, Бесарабія...	33
Ще раз про новації в ідеологічних підходах і на виробництві.....	54
3.3. Німецько-советська війна на теренах УССР.	58
Бойові дії до1943 рр.....	58
3.4. Советські українці в еміграції в російсько-советському тилу.....	75
3.5. Нові окупаційні режими в Україні.....	83
Нацистський окупаційний режим.....	83
Під румунською окупацією.....	114
Під угорською окупацією.....	122
Голокост, геноцид кримчаків і циган.....	123
Советський і просоветський рух опору. Патріотизм.....	135
3.6. Українці у складі інших чужих армій. Колаборація.....	151
3.7. Завершення війни і Україна.....	164
Звільнення УССР від окупаційних військ «Осі».....	164
Від вигнання німців з союзниками до кінця війни.....	172
Висновки.....	184
Примітки.....	186
Розділ 4. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ СЕРЕДИНИ ХХ СТОРІЧЧЯ	
4.1. Історія й теорія.....	213
4.2. Протисоветський фронт українського визвольного руху.	
Перший етап: 1939-1941.....	225
4.3. Антинімецький фронт українського визвольного руху....	239
Розгортання - до 1943 р.....	239
Виникнення, творення і дії УПА.....	256

III НЗ Збір ОУН і продовження боротьби.....	261
4.4. Українсько-польське протистояння.....	275
4.5. Український рух в Закарпатті.....	290
4.6. За Україну, проти більшовицької тоталітарної імперії СССР.	300
З поворотом більшовиків до 1947 р.....	300
Пропаганда і агітація.....	321
Агентурна діяльність НКВД (МВД), НКГБ (МГБ) проти визвольного руху і протидія СБ.....	331
Закордон і воююча Україна.....	338
Визвольний революційний рух: 1948-поч.1950 рр.	352
Депортації і колгоспи як засіб поборення революційного руху.....	364
Визвольний рух 1950-х років.....	371
Короткі висновки.....	384
Примітки.....	388

Розділ 5. КЛАСИЧНИЙ СТАЛІНІЗМ. ОСТАННІ РОКИ В УКРАЇНІ

5.1. Джерела й дослідження.....	415
5.2. Початок холодної війни. Місце УССР в Союзі.....	418
5.3. Відбудова господарства і життя людей.....	423
5.4. Зміни в національному складі УССР і наслідки цього для долі республіки. Лице комуністичної влади.....	438
5.5. Реставрація і утвердження системи.	450
Голод 1946-1947 років.	450
Упокорення народу: репресіями і тиском ідеології-творення імперської культури на українському ґрунті.....	459
Антиєврейська компанія.....	498
Скріплення канонів соціалістичного мистецтва компартією і його ближчі наслідки.....	508
5.6. Українська культура.....	519
Література.....	519
Драматургія, театр.....	526

III НЗ Збір ОУН і продовження боротьби.....	261
4.4. Українсько-польське протистояння.....	275
4.5. Український рух в Закарпатті.....	290
4.6. За Україну, проти більшовицької тоталітарної імперії СССР.	300
З поворотом більшовиків до 1947 р.....	300
Пропаганда і агітація.....	321
Агентурна діяльність НКВД (МВД), НКГБ (МГБ) проти визвольного руху і протидія СБ.....	331
Закордон і воююча Україна.....	338
Визвольний революційний рух: 1948-поч.1950 рр.	352
Депортації і колгоспи як засіб поборення революційного руху.....	364
Визвольний рух 1950-х років.....	371
Короткі висновки.....	384
Примітки.....	388

Розділ 5. КЛАСИЧНИЙ СТАЛІНІЗМ. ОСТАННІ РОКИ В УКРАЇНІ

5.1. Джерела й дослідження.....	415
5.2. Початок холодної війни. Місце УССР в Союзі.....	418
5.3. Відбудова господарства і життя людей.....	423
5.4. Зміни в національному складі УССР і наслідки цього для долі республіки. Лице комуністичної влади.....	438
5.5. Реставрація і утвердження системи.	450
Голод 1946-1947 років.	450
Упокорення народу: репресіями і тиском ідеології-творення імперської культури на українському ґрунті.....	459
Антиєврейська компанія.....	498
Скріплення канонів соціалістичного мистецтва компартією і його ближчі наслідки.....	508
5.6. Українська культура.....	519
Література.....	519
Драматургія, театр.....	526

Кіно.....	530
Образотворче мистецтво.....	532
а)Малярство.....	532
б) Скульптура.....	536
Архітектура.....	538
Музичне мистецтво.....	543
5.7. На Західній Україні.....	546
Колонізація.....	546
Колонізація: ліквідація УГКЦ та інші церковні справи....	551
Короткі висновки.....	560
Примітки.....	563
Іменний покажчик.....	582

Кіно.....	530
Образотворче мистецтво.....	532
а)Малярство.....	532
б) Скульптура.....	536
Архітектура.....	538
Музичне мистецтво.....	543
5.7. На Західній Україні.....	546
Колонізація.....	546
Колонізація: ліквідація УГКЦ та інші церковні справи....	551
Короткі висновки.....	560
Примітки.....	563
Іменний покажчик.....	582